

ИСТОРИЯ НА ЧОВЕШКАТА ЕВОЛЮЦИЯ

Кирил Петров

Резюме. Статията разкрива друго разбиране за причините на човешката еволюция. Бъдещият човек се е формирал не толкова в конфликта си с природата, колкото в конфликт със самия себе си. В резултат на този конфликт видовете средства за оцеляване престават да действат и на неговите представители се налага да търсят индивидуални средства за оцеляване. За тази цел те са принудени да се откажат от своите инстинкти, минавайки от биологично към психично ниво на защита. В процеса на еволюция възникват различни модели за оцеляване сред себеподобните, които определят отношенията между тях и помагат да се формират като нов биологически вид. В същността си тези модели са средства за прикриване и заблуждение, които по парадоксален начин водят до сближаване на индивидите, превръщайки ги в социални субекти. Същите са запазени във филогенетичната памет на човечеството и се проявяват като психични разстройства. Всяко психично разстройство всъщност е опит за връщане към по-древни модели за оцеляване, изградени в процеса на еволюция.

Keywords: evolution, psychopathology, mimicry, alter ego

Съвременната представа за човешката еволюция продължава да е в интелектуална стагнация, тъй като не може да бъде откъсната от общата теория за еволюцията на животните, където водеща категория е естественият подбор. Според нея в естествения подбор трябва да участват само възрастни, полово зрели индивиди и преди всичко – „най-силните и приспособени“. Не се допуска мисълта, че човешката еволюция би могла да се е осъществила не благодарение на естествения подбор, а въпреки него. В такъв случай именно „силните и приспособените“ ще се окажат най-голямата опасност за оцеляването на бъдещия човешки вид. Поради тази причина той ще бъде принуден да се откаже от собствените си инстинкти, заменяйки ги с краткотрайни, бързо сменящи се форми на адаптация, *имащи за цел оцеляването на отделния индивид*. Тези нови форми на приспособяване служат на индивида не толкова в „битка с природата“, колкото в „битка“ със собствения си вид. Битка, завършила с появата на разумния човек и първите форми на колективен живот. Как

е протекла тази битка, може да се разбере, при условие че скритите кодове на еволюционния запис се търсят единствено и само у човека*.

Борис Поршнев допуска, че „...в зората на историята човекът по своите психологически характеристики не само не е бил подобен на съвременния човек, но е представлявал негова противоположност“ (Porshnev, 2005). Какви по-точно са били характеристиките на предците, възможно е никога да не се узнае, но като противоположни на съвременния човек, те могат да се срещнат предимно в психиатричните клиники. Проблемът е дали психичните разстройства са модели за оцеляване, еволюционни „стратегии“, закрепени във филогенетичната памет на човека, или болести, подобни на органичните. З. Фройд ги определя като следствия от травми в детството. Както ще се опитаме да покажем, травми наистина е имало, но през „детството“ на човечеството. Разликата между двата вида е, че тези на Фройд (онтогенетични) водят до унищожаване на човека, а другите (филогенетични) – до неговата поява (приликата между тях е, че травмите винаги са нанасяни от... себеподобни).

1. Първата травма, за която може да сме сигурни, че е извършена в ранните етапи на еволюцията, е прекъсване на връзката майка – дете; или по-точно унищожаване на инстинкта за вкопчване. От гледна точка на естествения подбор това събитие е парадоксално, тъй като възрастният по един или друг начин заплашва бъдещето на собствения си вид, като премахва едно от неговите средства за оцеляване. Този „дребен“ факт е известен, но не се осъзнават неговите фундаментални последици. Самият акт на отделяне винаги променя хода и посоката на еволюцията, тъй като: 1. *прекъсва в зародиши всяка възможност за поява на социален живот.* 2. *отчуждава и противопоставя индивидите един на друг.* 3. *принуждава ги да изберат автономния начин на живот.* В патологията крайният резултат от разкъсване на връзката майка – дете ясно може да се види в поведението на децата, страдащи от аутизъм. Нежеланието (и неумението) за общуване, избягване на физически допир с близките и липсата на контакт очи в очи навеждат на мисълта, че децата са „програмирани“ за автономен начин на живот. Нещо повече, зависимостта им от порядъка на вещите и почти вродената потребност от неизменност на интериора води до следващото предположение: *автономните индивиди са били териториални същества и териториите никога не са напускани, а наследявани.* Правото на наследяване се е постигало с убийството на родителя вероятно по време на половото съзряване (Petrov, 2010).

В литературата по психология и психиатрия няма убедителни отговори за произхода на душевните болести. Опитите да се обясни произходът им с наследственост, генетични аномалии, травми от детството, само поддържат илюзията за разбираемост. Илюзия, поддържана от повтарящи се описания, статистически данни и опити за каталогизиране. Речниците стават все по-дебели, а авторите – все по-многобройни. Описват се и се броят детайли (симп-

томи?), но никой не се опитва да ги вмести в някаква причинно-следствена верига. Например защо шизофренна майка постоянно отблъсква детето си и го наказва, когато то успее да се вкопчи в нея – „двойна връзка“ (Postel, 1993)? Защо изоставени или отблъснати деца започват да скубят окосмените части на тялото си – трихотиломания? (Stoimenov, 2004) Търсят се външни причини за появата на „голата маймуна“ (Д. Морис), но не се допуска, че може сами да сме се лишили от „облеклото“ си вследствие на отделянето. Или защо детето аутист не само избягва, но и се страхува от мъхестите, окосмени играчки? (Spivakovska, 1980). Невротични жени обвиняват майките си в кастрация (Todorov, 2009). Дали не осъзнават тази първична травма като „кастрация“?

2. Ако продължим с анализа, то начинът на наследяване би трябвало да отслаби външния конфликт, породен от първоначалната борба за територии, но да задълбочи вътрешния. Това ще лиши естествения подбор от условията за естественото му функциониране. Връзката майка – дете става до такава степен антагонистична, че *приспособяването на детето започва да се измества, следвайки „поведението“ и защитните функции на територията, а не на родителя*. Така територията се превръща в „добрата майка“ (Мелани Клайн), а биологичната – в лоша. Обръщането посоката на приспособяване изисква силна механична памет, която аутистът превъзходно владее. Именно „майчинските“ функции на територията ще определят поведението на голяма част от познатите душевни болести: аутизъм, параноя, шизофрения, епилепсия, натраплива невроза.

Новата посока на приспособяване води до особена форма на „инфантилизиране“. Поради слабия подбор започва да се удължава срокът за полово съзряване, а новият начин на приспособяване скъсява срока за поява на териториалното поведение. Естественият процес на наследяване бива нарушен и „битката за наследството“ започва още в незряла възраст срещу все още здравия и силен родител. Същият е изправен пред алтернативата или да убие подранилия претендент (което вероятно се е случвало) и по този начин да заплаши самото бъдеще на вида, или да го прогони извън територията. В патологията ранните прояви на конфликтност се срещат предимно при бъдещите параноици, често определяни от собствените си родители като „непоносими деца“ (Ivanov & Koitchev, 1990). Още от времето на Фройд параноиците са подозирани в хомосексуализъм (Freud, 2003). Вероятно това се дължи на размиването между ранните прояви на териториално поведение и късното полово съзряване, за което стана дума по-горе. Дейвид Шапиро смята, че параноикът се страхува не толкова от пасивни хомосексуални импулси, а изобщо от всякакви влечения, ако те водят към подчинение (Shapiro, 1965). Що се отнася до реакцията на родителя, няма отговор на въпроса защо майки, страдащи от натраплива невроза, с усилие потискат импулса за убийство на собствените си деца (Jaspers, 1913).

3. Прогонванията поставят началото на верижна реакция, слагаща край на подреденото, ригидно съществуване на териториалната конвенция, връщайки индивидите към онова първоначално състояние на хаос, принудило ги да изберат автономния живот. Физически свободни, те са вътрешно ограничени от териториалния модел за оцеляване, възприемайки новата реалност като чужда и опасна територия¹⁾. Дистанцията, която ги е правила невидими и недосегаеми един за друг, не съществува и от наблюдатели, познаващи добре своите територии, те се превръщат в наблюдавани и лишени от всякаква възможност за укритие и защита. Непознатата подреденост на обектите и различният ритъм на средата засилват параноичното чувство, че са попаднали в чужда „собственост“, където се крият същите тези опасни наблюдатели, каквито някога са били. Израснали в конфликт и подготвени за него, подобни субекти поставят началото на онова „сближаване“ между индивидите, заплашващо отново оцеляването на вида. Неконтролираното сближаване (нарушаване на дистанцията²⁾ взривява отвътре досегашния начин на живот, задействайки механизма на негативизъм между индивидите. В тази връзка, ако се предположи, че по време на „робинзонадата“ физически контакт е имало само в два случая: при агресия и по време на копулация, може по-достоверно да се обясни и произходът на садо-мазохизма.

Вероятно параноичното поведение се оформя още с отделяне на детето от тялото на майката, но защо от параноя страдат предимно възрастни? Н. Колев е забелязал, че неговите параноични пациенти ситуират своите преследвачи винаги от лявата страна на тялото си (Todorov, 2009). Майките, „кастриращи“ своите дъщери във фантазиите на споменатите по-горе невротични жени, винаги са ситуирани вдясно (Todorov, 2009). Въпреки че жените се изживяват като жертви, не е трудно да се разбере, че различното ситуиране отразява различно възрастово състояние на автономния индивид: веднъж като дете преследвач, желаещо да се вкопчи в тялото на майката, и втори път като родител, преследван от собствения си наследник. Това може би обяснява параноичната мания за преследване, следвана от мания за величие и фантазиите за царски произход (Postel, 1993), т.е. бъдещия господар на територия.

4. Индивидите не сменят качеството на средата, а сменят моделите на оцеляване, отразяващи тази среда. Тъй като на чужда земя териториалното поведение не действа, променя се и връзката майка – дете. Лишено от „майчинските“ функции на територията и без опит в чужда среда, то става отново зависимо и единственото, което може да наследява, е личният опит на майката. Оставайки по природа автономни субекти, но без територия, предаването на личния опит се оказва новият модел за оцеляване, *който се е „отпечатвал“ без изменение и без изменение се е предавал на следващото поколение*. Моделът е толкова жизнено важен, че границите му са били строго фиксирани и всеки опит за изливане извън тях е предизвиквал страх

и чувство за опасност. Вътрешният, неопределен страх се оказал средство за защита и предупреждение за опасност, но и средство, ограничаващо всяко излизане от рамките на модела. Механизмът на предаване на вече проверки и прилаган опит чрез буквалното му копиране добре работи за автономния субект, но става неприложим в общност от себеподобни. Реалността, която „носи“ неговият опит, винаги ще бъде нарушавана от тях въпреки неговата воля. Същият модел определя екзистенциалното битие на болния от шизофрения (Petrov, 2010).

5. Въпреки че проявява качествата на автономен субект, шизоидният е този, който ще постави началото на действителното сближаване между индивидите. Причината е в „ксерокопирането“ на моделите, предполагащи еднакъв начин на живот. Различието в произхода на моделите определя и разликата между шизоидния и параноидния субект. Отпечатването на модела при първия става буквално и под пълна зависимост и подчинение (Laing, 1965). При втория моделът се оформя в конфликт и неподчинение, и той го схваща като личен опит и постижение. Това изгражда у него чувство за превъзходство, презрение към слабите и мисионерската нагласа, че е избран. Възможно е налудната система на параноиците да е задължително условие за тяхното съществуване като такива. По този начин се опитват да възпроизведат драматичния акт на наследяване, прекъснат поради прогонването. Родени да не се примиряват с реалността, сред параноиците се срещат най-много реформатори, откриватели и изобретатели (Ivanov & Koitchev, 1990). За разлика от шизофренните, въпреки налудните си системи (а може би именно заради това), техните интелектуални способности не деградираат.

6. Новият начин на живот прави ненужна „битката за наследство“ и връзката между родител и дете вероятно естествено е прекъсвала по време на половото съзряване. Съзряването е знак, че моделът е „отпечатан“ и наследникът сам може да определя бъдещето си. В обществото това е невъзможно и именно поради този факт симптомите на шизофрения стават забележими. Ранното оглупяване (*dementia praecox*) се дължи на факта, че моделът за оцеляване, предизвикващ страх и чувство за опасност, „забранява“ всяко по-нататъшно обучение извън неговите граници. Неизползван, социалният опит започва да се разпада, превръщайки болните в „животни, дремещи по ъглите на болницата“ (Кречмер). При тези, които не стигат до подобно състояние, отпечатването на модела изглежда толкова буквално, че много жени се възприемат и осъзнават като копия на майките си, виждайки в огледалото не себе си, а тях (Laing, 1965).

Шизофренно болните определят отпечатването като „вложеност“. Оплакват се, че им се влагат мисли, възприятия, чувства, действия или същите им се отнемат (Petrov, 1910). Чувстват се прозрачни и всички знаят всичко за

тях. Това поведение навежда на мисълта, че животът на автономния шизоид задължително минава през състоянието на „чистия обект“ (Laing, 1965), върху който се осъществява отпечатването (влагането) и едва след половото съзряване се превръща в „чист субект“, способен да предава своя опит, т.е. да отпечатва (Laing, 1965). Това обяснява защо шизофренните страдат от всяко обръщане към тях на майчиния им език, тъй като той ги „унищожава“ като субекти, връщайки ги обратно в състояние на обекти³⁾ (Todorov, 2004). Неясните понятия „раздвояване“, „разцепване“ вероятно са изведени от неспособността на болния да сменя бързо поведението си на субект или обект съобразно поведението на другия и липсата на подобна „скорост“ се възприема като разцепване, раздвояване. Правенето „по образ и подобие“ на родителя е едно от проклятията на съзнаващите себе си шизоиди, но именно тази способност ще превърне автономните субекти в социални същества. Механизмът на буквално препредаване на модела за оцеляване е толкова силен и устойчив, че се е запазил и до днес. Племенните общества и сега обясняват постъпките си с думите: *така са правили* или *така са казали прадедите*. Същите добре са познавали симптомите на шизофренията и ако се погледне по друг начин на инициациите, ще стане ясно защо децата са отделяни от майките години преди настъпване на пубертета.

7. Новата реалност, изискваща друг опит, едва ли е могла да предложи безопасно оцеляване както на детето, така и на майката. Репресията на средата прави невъзможен контрола върху половия подбор, осигуряван от териториалния принцип и защитните функции на територията. Участието на мъжете в него е било във висша степен опасно, тъй като е липсвала йерархичната структура на стадото. При това положение запазването на биологичния вид би могло да се осъществи само ако контролът върху половия подбор се поеме от индивиди с еднакви или близки модели за оцеляване, включващ, разбира се, и биологичния модел за продължение на рода. Естествено е, че това могат да бъдат само жените и техните деца. За разлика от патриархалните въжделения на Фройд в първичната орда не е имало баща водач, обладаващ жените самки в компанията на ревнивите си синове. Не е имало нито бащи, нито синове, тъй като не е имало мъже. На древните този факт е бил известен, но по този въпрос „мъжката“ антропология мълчи. Крайбрежието и островите на Средиземно море са били заселени от общности на жени и за тях всеки може да прочете в литературата по гръцка митология. Изисква се определена нагласа, за да се разбере, че зад имената „амазонки“, „медузи“, „данаиди“, „артемиди“ и др. се крият общности от жени. Одисей е знаел какво го очаква, минавайки с кораба си край острова на сирените. На другия край на планетата, в северозападната част на Северна Америка и до днес се разказват енигматични митове за Скалата и Скалната жена, но и за техния произход няма обяснение, вероятно считайки, че са плод на индиански фантазии⁴⁾ (Petrov, 2010).

Впрочем защо майката на човечеството трябва да е една единствена жена? Далеч по-логично е да се предположи, че „митохондриалната Ева“ не е една, а две еднотайчни сестри близначки. Освен че могат да образуват първична социална клетка, при тях психическата връзка е много по-силна от тази на разнотайчните и остава такава след половото съзряване. С еднаквите ДНК, огледално поведение, едни и същи модели за оцеляване, те са най-добрите кандидати за този пост (Belov, 2005).

8. И все пак група от шизоиди с вродена нагласа на автономни субекти не биха живели дълго на една територия. Най-добрият възможен изход от това положение е било непрекъснатото движение. Така групата ще намира някакъв баланс, изпадайки в парадоксалното състояние на бягство-един-от-друг-заедно. По този начин близостта ще престане да е дразнещ фактор, а агресията от натрупаното напрежение бързо ще се освобождава в процеса на ловуване. Ловът се превръща в девиантно поведение, заместващо убийството на себеподобни, а самото движение се превръща в начин на живот с всички характеристики на дромоманията. Същата се оказва единственото възможно укритие на индивида, чийто живот се е люшкар между крайностите на манията и депресията. Всеки неуспех е изправял индивидите един срещу друг, тъй като всеки от тях е бил наследствен и потенциален убиец на себеподобни. Това противоречиво състояние може би обяснява защо маниакалният се държи като щастливо „скрит“ в общото движение на някакво невидимо множество, докато депресивният се държи като трагично „разкрит“ в покоя на същото това множество⁵⁾.

За да превърнат ордата в единен организъм, подобен на Скалата от индианските митове, нейните членове е трябвало да създадат такива психосоматични механизми за защита един от друг, способни да неутрализират възможните конфликти с опасни за живота последици. Конверсията (Postel, 1993), описана от Фройд, в никакъв случай не е била индивидуален акт, наблюдаван при хистеричните кризи. Конверсията преди всичко е някакъв потискащ или задържащ рефлекс, целящ да неутрализира враждуващите страни чрез „скак от психично в соматично“. Парализата на крайниците (астазия – абазия) прави невъзможен физическия конфликт, тъй като е засягала едновременно и двете страни. Фактът, че хистеричното поведение винаги има външен израз и винаги е за-пред-публика, идва да покаже, че то не може да се извърши по друг начин. Напомня хистеричните епидемии на монахините в Западна Европа, подложени на взаимна психична „зараза“. Вероятно произходът на това поведение се дължи на ордата. Подобно на птици в ято, всичко се е извършвало под знака на едновременността. Всички действия, потребности и афекти са възниквали едновременно и са угасвали също така едновременно. Личната енергия се е сливала с общата енергия на останалите, създавайки у отделния индивид маниакалното чувство за безпределна

мощ и невероятни възможности. Същото чувство изживява и неговият хисторичен потомък (Jaspers, 1913).

9. Жените са използвали едно от най-ефективните средства за превръщане на ордата в синхронно действащ организъм: *специализация на лова*. В археологията няма логично обяснение за наличието на купове струпани костни останки, принадлежащи на животни от един вид (Semenov, 1981). Тяхното присъствие из цялото пространство на Евразия говори, че „идеолозите“ на групата са проявили съобразителност, стараяйки се да избягват хаотичния улов. По този начин ордата е поддържала своята компактност, без да се разпръсква в безразборно търсене на храна, елиминирайки в зародиш индивидуалните способности, водещи до задълбочаване на различията. Този интуитивен избор подготвя почвата за появата на първата колективна ралигия: тотемизъм. Може би, следвайки поведението на автономния наследник, индивидите е трябвало да убиват своя „родител“, за да подсигурят бъдещото си оцеляване. Така животът на ордата става зависим от наличието (или неналичие) на избрания вид животно, превърнал се във външен израз на вътрешния (колективен) модел за оцеляване, ставайки символ на нейното съществуване. Осъзнаването на бъдещия тотем като модел за оцеляване води до хуманизиране на вътрешните отношения в ордата. Създава се първата „родствена“ (тотемна) връзка, която ще се окаже по-силна и по-устойчива от кръвната (Petrov, 2010). Определят тотемизма като най-ранната форма на религия, но в този контекст той е *първата (известна) форма на колективно о-другостяване*.

10. Проблем за множащите се орди е бил нарастващият недостиг от попълнения. През периода на номадството не е стоял така остро, тъй като „артемите“ са ловували не само на животни, но и на мъже. Вероятно постепенното преминаване към уседналост е наложило практиката младите да се изпращат навън със задължението да доставят деца. Проблемът е, че бъдещите „носачки“ се оказвали инфантилни⁶⁾, полово неразвити субекти, с хомосексуални наклонности, научени да мразят другия пол и да се страхуват от него. Нежеланието им да изпълнят задължението си, вероятно е имало опасни последици за изпращаните, тъй като споменът за тези събития също се е запазил като отклонение от нормата. Момичетата, страдащи от анорексия, без да осъзнават, почти буквално възпроизвеждат „номерата“, целящи да отложат срещата с другия пол (Uchakov, 1987). Твърде е възможно именно поради този факт да е започнало задържане на деца от мъжки пол.

11. Все още липсва действителен интерес към възстановяване на биологичните метаморфози, довели до появата на съвременния човек. Ордите са представлявали своеобразни реторти, в които са кристализирали субекти, чиято органична патология не е била по-малко разнообразна от душевната. Там всеки индивид е бил принуден да върви срещу собствената си природа, където дори половата идентичност е била обърквана и неясна, изключвайки вся-

ка възможност за истински полов подбор. Може само да се предполага защо тялото на тежкия хипохондрик се превръща в торба, пълна с болести. Защо в него изчезват органи или мозъкът се размеква и т.п. В тази област са налице само констатации и статистически данни. Няма обяснение защо преобладават мъжете, които искат да сменят пола си, а не жените (транссексуализъм). Дали защото част от жените са изпълнявали функции, присъщи на другия пол, и искат да възстановят изконните си биологични функции! Защо мъже имат склонност да се обличат в дрехи на жени (травестизъм)? Дали защото задържаните мъже са имали подчинена роля и за да избегнат конфликтите, са подражавали на поведението на господстващия пол. Вероятно взаимният контрол между индивидите е бил тотален и безкомпромисен. Само така би могъл да се осъществи *изкуственият подбор*, който отделя субекта от най-малката възможност за връщане към природността. От социална гледна точка, нищо не се е извършвало самостоятелно. Лична потребност сякаш не е съществувала. Илюзията за свобода се е изживявала по време на „маниакалния“ цикъл, през който дромоманията, ловът, агресията и бягството са освобождавали всичко потискано, за да се върнат отново в затвора, от който временно са излезли. Но само в такъв затвор би могло методично да бъдат елиминирани биологично „силните и приспособени“. За създаването на „външен ембрион“ (Болк) се изисквало да бъдат потискани всички възможни вродени рефлексии, които биха могли да върнат индивида към шизоидното поведение на автономния субект. Само като безпомощен „ембрион“ е могъл да бъде *правен* „по образ и подобие“. За да бъде приобщен към колективния живот на общността, е трябвало да-не-знае, за-да-бъде-научен.

12. Уседналостта е била поредно изпитание за единството на ордата, съставена от несамостоятелни субекти с ниско ниво на лична отговорност. Анонимността, придобита от еднаквото поведение, е станала невъзможна (и подозрителна), а психосоматичните техники за защита – неуместни. Разделението на труда е изисквало разпределение на роли. По-близо до истината е, че ролите не са се наложили заради разделението на труда, а заради опасността от разединение. Вероятно се е целяло премахване на всеки опит за връщане към анонимност, въпреки че самата роля се използва като поредно средство за прикриване. С тази разлика, че новото „укритие“ става задължителен обект за показване⁷⁾ и възприемане от останалите. В този смисъл, правенето на роля е било повече обект на изкуството, отколкото на икономиката. По-лесно приспособими са се оказали субектите с потиснатото от дромоманията териториално поведение, което уседналостта успява да събуди. Тези два типа – „хистерични“ и „натрапливи“, значително се различават. Продукт на ордата и откъснати от непосредствената връзка с природата, първите възприемат реалността „на парчета“ и виждат онова, което е общоприето (Petrov, 2010). Не търсят връзка между обекти и събития, дават им предимно емоционални определения

(Shapiro, 1965). При вторите е обратно. Подобно на наблюдателя в територията, обектите се възприемат и запаметяват едновременно в непрекъсната конфигурация, изпълняваща „правилото на поредицата“. Обектите не се възприемат като отделни, завършени цялости, а като детайли от верига. Причината е, че детайлът е част от верига и винаги отправя към нещо друго, изискващо продължение, някаква връзка. Мисълта, че светът е верига, а те са част от нея, държи такива хора в постоянно напрежение и силно чувство за отговорност⁸⁾.

Ако се приеме, че натрапливият е далечен наследник на териториалния индивид, много от неговите симптоми имат своето обяснение. Например, за да стане донякъде разбираема появата на нежелани, натрапчиви, повтарящи се думи, представи и мисли, трябва да се вникне в модела на оцеляване, който те следват. В природата всяка промяна е своеобразно прекъсване на верига, но и сигнал за възможна опасност, изискващ незабавна реакция. Тази (незабавна и обикновено противоположна) реакция е задължителна за оцеляването. В обществото веригите бързо прекъсват и за да снем напрежението, натрапливият създава безобидни „вериги“ (прескача плочки, брои стъпала). По друг начин казано, липсата на свързани вериги е липса на контрол върху реалността, което ги прави неуверени и неспособни да се преориентират. Тласкан от болезнен стремеж за контрол, натрапливият попада в капана на *рефлекторното изискване за незабавна реакция*. При вътрешния контрол всяка дума, мисъл или представа изисква и съответната противоположна реакция мисъл, реакция представа, реакция дума и т.н. При външния контрол върху реалността веригата често бива прекъсната от фобичен обект. Ето защо фобичните обекти действат като неочаквани „прекъсвачи“ на вериги, които изненадват тези почитатели на непрекъснатостта, изкарвайки ги извън равновесие (Tashev, 2001). Всяка незабавна реакция има животоспасяваща функция и работи добре в природата, но поради своята противоположност за натрапливия тя изглежда чужда, принудителна и плашеща. Безнадеждните му опити да контролира неконтролируемото⁹⁾, го принуждават да създава псевдовериги: броят се бурканите в мазето, за да не умре болен родител; съгват се правилно дрешките на децата, за да не им се случи нещо лошо, и т.п.

В речник по психиатрия (Postel, 1993) се коментира, че хистерията е била добре позната на лекарите от Древен Египет, но за натрапливата невроза нищо не се споменава. Основният причинител на хистерични симптоми у околните е натрапливият и познанието на древните лекари за тези симптоми е косвено, но сигурно доказателство за неговото присъствие (Riemann, 1997). Проблемът е какво или кое се е смятало за нормално в онази епоха. Като цивилизация, Египет е бил силно ритуализирано¹⁰⁾ общество, чиято религия е пронизвала всичките сфери на обществения живот, включително и отвъдния свят. Хистеричното поведение е манифестно, докато обесивното е „скрито“ и трудно забележимо. То се крие зад дълга, закона, морала, зад обществените и рели-

гиозните ритуали и Древен Египет е бил своеобразен рай за такъв тип поведение. Обикновено натрапливите биват „разкрити“ в динамична, променяща се и противоречива среда.

Странностите в поведението на натрапливия, на свой ред, могат да обяснят част от биографията на териториалния субект: вероятно е бил изключителен наблюдател, следящ и контролиращ всяка промяна в средата. Познавал е добре реда и последователността на обектите и събитията, сливайки се с общия ритъм на средата. Избягвал е живите същества, стараяйки се да е встрани от хранителната верига на месоядните. За да поддържа неутралността си, е трябвало редовно да почитва трупове на умрелите или убити животни. Винаги е съществувала опасност миризмата на разложение да привлече хищници и отново да бъде върнат в хранителната верига. Възможно е миризмата не само да е привличала хищници, но и да се е възприемала като знак за слабост и неспособност за защита и контрол върху територията. Манията за чистота, липсата на порядък, страхът от промяна и недоверие към новостите, зависимостта от „волята“ на обектите и нуждата от ритуализиране на себе си и средата – всички тези черти вероятно са „наследство“ от живота на териториалния индивид.

13. Причините за слизането на земята не са известни, както не е известно защо не сме се върнали на дърветата или не сме образували стадни групи, подобни на павианите. Възможно е опитите за образуване на стадни групи да са се оказали неуспешни. Вероятно са били неустойчиви, бързо разпадащи се струпвания, най-често предизвиквани от външна опасност. Опасността, реална или не, е задействала рефлекс на струпване, чиято забележимо нараснала маса е държала на разстояние възможните хищници. Тези временни и слабо структурирани общности са били използвани от всеки единствено с надеждата „да му се размине“. Трудно подвижни, те бързо изчерпвали хранителните ресурси и бързо се разпадали. Необходимостта от храна е изправила индивидите един срещу друг и опасността е престанала да бъде групова, а се е насочила пряко срещу отделния индивид. Подобно предположение обяснява повода, но не и причината за унищожаването на толкова силен инстинкт като вкопчването. Всъщност този инстинкт е, така да се каже вторичен, тъй като вкопчването в тялото на майката се е предхождало от „вкопчване“ в тялото на дървото. По този начин дървото се е превърнало не само в ниша за обитаване, но и в своеобразно *продължение* на тялото. Подобно на „фантомен крайник“, то ще последва тялото на земята и при нужда лесно ще се материализира в предмет.

Идеята за продължителното придвижване на земята върху четирите крайника и бавното освобождаване на ръцете е поредното недоказано предположение. Ако тя беше вярна, детето щеше да стои още върху гърба на майката. Заблуддението е породено от непремисленото допускане, че употребата на

камъка, тоягата или бедрената кост се дължи на земния, а не на дървесния начин на живот. Ръката никога не е била освобождавана, тъй като индивидът слиза със своето продължение и нуждата от този „орган“ ще съществува и на земята независимо дали ще се материализира в предмет, или не (Petrov, 2010). Едва по-късно ръката ще се освободи от него и сама ще решава да хваща или не. Ранното отделяне на детето предполага, че „продължението“ се е превърнало в оръжие както за защита, така и за нападение. Ловът на животни все още е бил недостъпен, но не и ловът на себеподобни (Petrov, 2010). *Предметността може да се окаже онзи факт, определил посоката на човешката еволюция като такава.*

14. Автономният период от живота на предците може да изглежда изненадваща хипотеза, но не по-малко изненадващ е възможният факт те да са били нощни същества (Petrov, 2010). Причина за подобно предположение е левичарството – поредната „аномалия“ в човешкото поведение, доскоро третирана като дегенеративна (Bragina & Dobrohotova, 1981). Левичарството не се радва на особен научен интерес. Изключение правят руските автори Н. Брагина и Т. Доброхотова с тяхната книга *Функциональные асиметрии человека*. Техните изследвания на недесняци (левичари и амбидекстри) в норма и особено в патология (огнищни поражения на мозъка) разкриват качества и способности, неприсъщи на дясното мнозинство (също в норма и патология). Странните феномени, които недесняците показват, могат да бъдат рационално обяснени само ако се допусне хипотезата за нощния начин на живот. Преди всичко авторите са удивени от факта, че всяка мозъчна структура при левичарите е уникална и строго индивидуална. Не се среща нито една, която да се повтаря, за разлика от тази на десняците (Bragina & Dobrohotova, 1981: 199). При десняците преобладаващите халюцинации са слухови и зрителни, докато при левичарите на първо място са осезателните (Bragina & Dobrohotova, 1981: 219). Самите халюцинации са винаги комплексни и заедно с вече известните към тях са включени температурни, соматични, болеви, стереогностични и съвсем неясни и определими за самите автори (Bragina & Dobrohotova, 1981: 214). Всички те са изключително интензивни, граничещи с реалността, но техният „недостатък“ е, че никога не са ясни и зрително очертани (Bragina & Dobrohotova, 1981: 209). Вероятно поради този факт те трудно отделят фигура от фон, а предметите възприемат неочертани и размазани. Не са способни да назоват даден предмет, ако преди това не го докосват и опипат (Bragina & Dobrohotova, 1981: 206). Склонността да се ритмизира човешката реч, превръщайки я в мелодия (Bragina & Dobrohotova, 1981: 217), подсказва, че нощният модел за оцеляване е построен върху ритъма и „мелодията“ на средата. Този начин на живот може да обясни необходимостта от появата на синестезия, добре развита предимно у недесняци. Чрез осезанието някои от тях могат да познават цветовете, описвайки различните дразнения, които те

предизвикват (Bragina & Dobrohotova, 1981: 238). Забележителното е, че тази функция изпълнява не лявата, а дясната ръка. Вероятно дясната е използвана за опознавателен контакт с обектите, докато лявата се е грижела за защита на тялото, започнала още с отблъскване на детето. Различното, дори противоположно разпределение на функциите ясно проличава след прекъсване на връзките между мозъчните полукълба. Единствено при недесняците се среща чувството за чуждо присъствие зад себе си, като халюциниращият усеща не само неговите докосвания, но и дишането му в тила (Bragina & Dobrohotova, 1981: 219). Само при тях се среща нощното безсъние, траещо с десетилетия (Bragina & Dobrohotova, 1981: 224).

Драмата на прехода от нощ към ден е отбелязана и в митологията. Битката между Светлината и Тъмнината, преди да се използва като метафора, се е възприемала като нещо станало в действителност. В митовете си древните нахуатл разказват какво е станало, „когато е било още „нощем“, а идеолозите на Светлината са хранили Слънцето с човешка кръв, за да може то отново да изгрее (Leon-Portilla, 1998). Няма да узнаем как са се чувствали първите хора на дневна светлина, но „черното слънце“ на шизофрениците (Laing, 1965) не се връзва с „божията светлина“⁽¹¹⁾. Ако Бог е казал: *да бъде светлина*, какво е имало преди това?

15. Следвайки линията на събитията, ранните предци едва ли ще се съгласят с мнението, че произходът на техния език се дължи на нуждата от общуване. По-вероятно е точно обратното: *да е възникнал като средство за предотвратяване на общуването*. Страхът, бягството един от друг би трябвало да принудят индивидите да станат най-тихите и мълчаливи животни сред останалите. Едва след наследственото си закрепостяване към териториите те са усвоили и „езика“ на средата. Използван като средство за прикриване¹²⁾, той едновременно „разкрива“ и предотвратява всяка възможна интервенция. В този акт се заражда и *манипулативната* функция на човешкия език. С излъчването на позната, но невярна информация, всеки е способен да „твори“ реалност, нямаща нищо общо с действителната (Petrov, 2010). Чрез чуждия език той се представя за нещо различно, дори противоположно на себе си, т.е. за Друг, придавайки сила на заблудението. Одругостен, индивидът се представя за *това, което не е*, създавайки *реалност, която не е*. В *Битие и Нищо* Сартр пише, че за да е възможно заблудението, трябва „...човешката реалност да е това, което тя не е, и да не е това, което тя е“ (Sartre, 1943).

Как и защо езикът от средство за прикриване и заблудение се е превърнал в най-важното средство за комуникация? От анализа дотук може да се допусне, че невербалната комуникация (кинетика на тялото, жестове, лицево изражение) е била изключена, а от поведението на аутиста може да се предположи, че неговият „език“ не притежава комуникативни функции. Езикът на животните е аналогов и винаги изразява взаимоотношения. Тази му функция

индивидът използва като средство за укритие, превръщайки го в свой дигитален език, нямаш нищо общо с действителната природа на своя източник. В еволюцията той става поредният модел за оцеляване, но и поредният капан, в който попада болният от шизофрения със своите слухови халюцинации. От този факт трябва да се предположи, че комуникативната функция на човешкия език не възниква като битие-за-другия (Sartre, 1943), а като битие-за-себе-си-като-друг. В противен случай не би могло да се осъществи одругостяването, легитимиращо социалната принадлежност на индивида.

За да се защитят (и крият) един от друг (и едновременно да продължават да се възпроизвеждат като човешки род), предците са използвали експресивния език на животните. Децата, страдащи от синдрома на Турет (копролалия), често издават звуци на животни (лаене, мяукане и др.), включително и ругатните на средата, в която живеят. Хистеричните епидемии на монахините в Западна Европа също започват с издаване на животински звуци (Garvalov, 1995). От същата категория са и неприличните богохулства на натрапливия в църквата (Grof, 2000). Тъй като у него все още живее „пазачът на територия“, всеки уважаващ себе си наблюдател никога не би позволил да бъде наблюдаван, та дори и да е самият Господ. Мотивът му е още по-основателен, виждайки с каква грижа Той се отнася към трупове на мъртвите, от които се пази и страхува. Подобен мотив е имал и председателят Шребер, ругаещ Бог, защото е „...свикнал да общува само с мъртвите и *не разбира живия човек*“ (Freud, 2003).

16. Обяснението, че трудът е превърнал маймуната в човек, логически води до заблудението, че е станал такъв единствено в „битка с природата“. Човешкият род се е развил не толкова в конфликт с природата, колкото в *конфликт със самия себе си*. Вътрешният конфликт води до принудителен отказ от собствените инстинкти, продукт на биологично приспособяване. Този отказ слага край на „силните и приспособени“, пораждайки, на свой ред, „слаби и безпомощни“. Ницше добре е разбирал, че само „*слабият обладава повече дух*“, и обяснява по-надолу: „...в понятието дух влагам предпазливост, търпение, хитрост, престореност, висше самообладание и всичко, което се нарича мимикрия“ (Nietzsche, 1967). Запазвайки себе си от самия себе си, човекът е създал различните средства за прикриване и мимикрия, чрез които изгражда механизма на одругостяване. Без него обратното събиране на себеподобни би било неосъществимо. Като легитимна и общоприета форма на прикриване, Другостта осигурява социалното битие на индивида. Нейното разрушаване (независимо поради какви причини) води до появата на психични разстройства, които не са нищо друго, освен неуспешни опити за бягство и връщане към филогенетично по-древни форми на прикриване.

Одругостяването също има своята патология, но и своята фолклорна редакция. Параноичният смята, че близките му са подменени от техни двойници (синдром на Капгра), или неговият преследвач се крие зад облика на познати,

преминавайки от един в друг (синдром на Фреголи) (Postel, 1993). Вероятно най-големият „специалист“ в метаморфозите е шизофреният, който може да се отъждестви с предмет, дърво, животно или да се размножи едновременно в много личности (Laing, 1965). Едва ли ще е изненадващо, ако се окаже, че в основата на древния фолклор са скрити отгласи от „патологичната“ психика на човека. В празници, обичаи, ритуали, митове и легенди винаги ще се намират елементи на „психотично“ тълкуване на живота и реалността. В приказките, свързани с бягство и преследване, пътувания на героя, преминаване в отвъдния свят, всеки може да забележи до каква степен са „редактирани“ метаморфозите на шизофреният или симптомите на Капгра и Фреголи на параноика (Prop, 1995).

М. Фуко твърди: *Психологията никога не може да изкаже истината за лудостта, защото именно лудостта държи истината за психологията* (Foucault, 1954). Много повече. В самото лоно на „лудостта“ се намират кълновете на всички прояви, поставили основите на човешката култура, такава каквата я познаваме сега. Самият разум, с който така се гордее човечеството, всъщност е *продукт на волята за прикриване*. Страхът от неговото използване превръща предисторията на човешкото прикриване в прикриване на действителната човешка история.

NOTES / БЕЛЕЖКИ

1. Към биографията на параноичния, Д. Шапиро прибавя следното: „...той живее в този свят като в чужда страна“ (Shapiro, 1965).
2. Ф. Риман цитира пациент шизофреник: „Когато някой наруши дистанцията ми, изригва омраза“ (Riemann, 1997).
3. За да се превърне в независим от външни въздействия субект, Антонен Арто трябва да бъде: без уста, без език, без зъби, без ларинкс, без сърце, без корем, без есофагус ще пресътворя субекта, който Съм (Todorov, 2004).
4. Леви-Строс е добре запознат с митовете на индианците от двете Америки, включително и митовете за Камъка (Скалата) и Скалната жена, но така и не стига до идея за ордата. В тях изрично се споменава, че някога мъжете и жените живеели отделно (Levi-Strauss, 1985).
5. Разликата между по-тежката инхибирана депресия и по-леката ажитирана депресия показва известно стопляне на отношенията между членовете на ордата (Grof, 2000).
6. Въпреки че си приличат, детското поведение на невротичите не е връщане към ранния онтогенезис, а към късния филогенезис, където ордата е успяла да откъсне индивидите от тяхната природност и да ги затвори в клетката на социалните връзки.

7. Вероятно от там произлиза характерното театралничене на хистеричните субекти.
8. Болна от натраплива невроза е стигнала до мисълта, че „светът е верига“. Като част от тази верига, тя заявява: „Аз съм отговорна за всичко“ (Freud, 2003: 276). С подобна „верижна“ нагласа започва и философското търсене на абсолютната истина.
9. Друга натраплива, извинявайки се, постоянно пита минувачите какво носят в чантите (Tashev, 2001)
10. Помагало е и ежегодно повтарящото се „ритуално“ поведение на р. Нил.
11. Любопитно е, че меланхолията на депресивния е най-силна сутрин, както умората у неврастеника. С настъпване на нощта меланхолията отшумява, а неврастеникът се „чувства прекрасно“ (Freud, 2003: 264).
12. Междупрочем обучението в прикриване се нарича възпитание.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Belov, A. (2005). *Tchovekat po stalbata nadolu*. Sofia: Pentagram. [Белов, А. (2005). *Човекът по стълбата надолу*. София: Пентаграм].
- Bragina, N. & Dobrohotova, T. (1981). *Funkzionalnie asimetrii tcheloveka*. Moskva: Medizina. [Брагина, Н. & Доброхотова, Т. (1981). *Функционалните асиметрии човека*. Москва: Медицина].
- Daco, P. (1960). *Les prodigieuses victoires de la psychologie*. Paris: Marabout.
- Foucault, M. (1954). *Maladie mentale et psychologie*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Freud, S. (2003). *Psychoanalysis: Theory and Therapy (collection)*. Sofia: Kritika I Humanism. [Фройд, З. (2003). *Психоанализа: теория и практика (антология)*. София: Критика и хуманизъм].
- Garvalov, D. (1995). *Sozialna psihopatologia*. Sofia: LIK. [Гарвалов, Д. (1995). *Социална психопатология*. София: ЛИК].
- Grof, S. (2000). *Psychology of future: Lessons from Modern Consciousness Research*. New York: Suny Press.
- Ivanov, B. & Koitchev, G. (1990). *Paranoia i paranoialni sastoiania*. Sofia: Medicina i Fizkultura. [Иванов, В. & Койчев, Г. (1990). *Параноя и параноялни състояния*. София: Медицина и физкултура].
- Jaspers, K. (1913). *Allgemeine Psychopathologie. Ein Leitfaden für Studierende, Ärzte und Psychologen*. Berlin: Springer.
- Levi-Strauss, C. (1985). *La Potiere Jalouse*, Paris: Pion.
- Leon-Portilla, M. (1998). *Filosofia Nahuatl*. Sofia: LIK [Леон-Портиля, М. (1998). *Философията Нахуатл*. София: ЛИК].
- Laing, R. D. (1965). *The Divided Self*. USA: Pelican Books.
- Nietzsche, F. (1967). *Götzendämmerung*. Wien.

- Porshnev, V. F. (2005). *Za natchaloto na tchoveschkata istoria*. Sofia: Istok-Zapad. [Поршнеv, В. Ф. (2005). *За началото на човешката история*. София: Изток-Запад]
- Petrov, K. (2010). *Ludost I Evolutsia*. Sofia: Istok-Zapad. [Петров, К. (2010) *Людост и Еволюция*. София: Изток-Запад]
- Postel, J. (1993). *Dictionnaire de psychiatrie et de psychopathologie clinique sous la direction de Jacques Postel*. Paris: Larousse.
- Prop, V. (1995). *Istoritcheski koreni na valshebnata prikazka*. Sofia: Prosorez. [Проп, В. (1995). *Исторически корени на вълшебната приказка*. София: Прозорец].
- Riemann, F. (1997). *Grundformen der Angst*, Munchen: GmbH & Co Verlag.
- Sartre, J.-P. (1943). *Letre et le Neant*. Paris: Galimard.
- Semenov, I. (1981). *Stanovlenie tchelovetchogo obchestva*. Moskva: Progress Publishers [Семенов, И. (1981). *Становление человеческого общества*. Москва: Progress Publishers].
- Spivakovska, A. (1980). *Narushenia igravoi deatelnosti*. Moskva: MGU. [Спиваковская, А. (1980). *Нарушения игровой деятельности*. Москва: Московского университета].
- Stoimenov, J. (Ed). (2004). *Psihiatrichen enciklopedichen spravochnik*. Sofia: Marin Drinov [Стоименов, Й. (ред.) (2004). *Психиатричен енциклопедичен справочник*. София: Марин Дринов].
- Shapiro, D. (1965). *Neurotic Styles*. New York: Basic Books.
- Tashev, T. (2001). *Strah i strahovi nevrozi*. Sofia: Zdrave i shtastie. [Ташев, Т. (2001). *Страх и страхови неврози*. София: Здраве и щастие].
- Todorov, O. (Ed). (2009). *Savremenna psihoanaliza*. Sofia: LIK. [Тодоров, О. (ред.). (2009). *Съвременна психоанализа*. София: ЛИК].
- Todorov, O. (2004). *Daletchnosta v misleneto na Zapada*. Sofia: LIK. [Тодоров О. (2004). *Далечността в мисленето на Запада*. София: ЛИК].
- Uchakov, G. (1987). *Pogranitchnie nervno-psihicheskie rasstroistva*. Moskva: Medizina [Ушаков, Г. (1987). *Пограничные нервно-психические расстройства*. Москва: Медицина]

HISTORY OF HUMAN EVOLUTION

Abstract. The present study reveals a new approach of understanding of human evolution reasons. Humans are formed because of a conflict with himself own, but not by a conflict with the nature. As a result of that conflict, the species survival

means are no longer successful, and human beings are prompt in searching of individual tools to survive. By that reason, they are forced to abandon their instincts, passing from biological to psychological level of defense. During the evolution process, new models of surviving among the fellows appear. These relations between individuals formed a new biological kind – the Mankind. In their essence these models are instruments of mimicry and misguidance, which paradoxically lead to rapprochement between individuals, transform them into social objects. In the phylogenetic memory of modern men, they appear as mental disorders. Actually, every mental illness is an attempt to throw back the consciousness to ancient models of surviving, created in the evolution process.

✉ **Dr. Kiril Petrov**

Liulin, bl. 909 ent. E, ap. 121

Sofia, Bulgaria

E-mail: kiril.petrov@abv.bg